

наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» / О. С. Денісова. – Х., 2003. – 19 с.

15. Маліс О. В. Розвиток Інтернету як комунікативного засобу та його вплив на діяльність суб'єктів політичного процесу в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук : спец. 23.00.02 «Політичні інститути та процеси» / О. В. Маліс. – К., 2009. – 19 с.

16. Беляков К. І. Організаційно-правове та наукове забезпечення інформатизації в Україні: проблеми теорії та практики : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / К. І. Беляков. – К., 2009. – 38 с.

17. Колодюк А. В. Інформаційне суспільство: сучасний стан та перспективи розвитку в Україні України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук : спец. 23.00.03 «Політична культура та ідеологія» / А. В. Колодюк. – К., 2005. – 20 с.

18. Пронченко О. С. Взаємодія ЗМІ і влади в контексті реалізації права громадян на інформацію України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук : спец. 23.00.02 «Політичні інститути та процеси» / О. С. Пронченко. – К., 2008. – 16 с.

Надійшла до редколегії 10.12.2010

ШЕСТАК В. С. СРЕДСТВА МАССОВОЙ ИНФОРМАЦИИ И ИХ РОЛЬ В ОБЩЕСТВЕ И ГОСУДАРСТВЕ: ВОПРОСЫ АДМИНИСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ

На основе характеристики понятия «средство массовой информации» выявлена его роль в обществе и государстве. Предложены формы и направления правового обеспечения деятельности субъектов информационной деятельности.

SHESTAK V. MASS MEDIA AND ITS ROLE IN SOCIETY AND STATE: QUESTIONS OF ADMINISTRATIVE AND LEGAL GUARANTEEING

On the basis of description of concept «medium of communication» its role in society and state is elucidated, forms and directions of the legal providing of activity of subjects of informative activity are offered.

УДК 342.95

С. А. БОНДАРЧУК,

здобувач

Харківського національного університету внутрішніх справ

ПРИНЦИП РІВНОСТІ УЧАСНИКІВ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРОЦЕСУ

Уточнено сутність та значення принципу рівності учасників адміністративного процесу; схарактеризовано систему нормативно-правових актів, у яких закріплено даний принцип.

Принцип рівності учасників адміністративного процесу останнім часом привертає значну увагу вчених-адміністративістів. Це пов'язано з тим, що на сучасному етапі державотворення відбуваються кардинальні зміни, метою яких є становлення України як демократичної, соціальної і правової держави, правовий статус особи в якій має ґрунтуватися на визначальному принципі рівності в системі всіх принципів правового статусу людини і громадянина. Проблема рівності актуалізується саме на трансформаційних етапах розвитку суспільства й держави, тому її дослідження наразі є доволі важливим.

Теоретичні питання принципів досить широко висвітлені такими вченими, як О. Бандурка, В. Білоус, І. Бородін, І. Голосніченко, В. Гро-

хольський, В. Гуславський, В. Єрмаков, Р. Калужний, Т. Котарбинський, Г. Туманів та ін. Проте, незважаючи на досить велику кількість тлумачень принципу рівності, відсутнє єдине розуміння його сутності та значення.

Метою статті є уточнення поняття принципу рівності учасників адміністративного процесу, визначення його різновидів. З метою досягнення поставленої мети необхідно схарактеризувати наукові дослідження з означеного питання, нормативні джерела, визначити шляхи вдосконалення нормативного закріплення принципу рівності учасників адміністративного процесу.

Загальноправовий принцип рівності перед законом і судом передбачає однакове застосування законодавства щодо всіх суб'єктів правовідносин. Але цей принцип зазвичай має на

увазі весь масив правових норм і ґрунтується на природному праві. Природне право є цінним тому, що його вимоги мають безумовну непохитність, категоричність, невідворотність конкретним ситуаціям, невідворотність спонтанного настання негативних наслідків при ігноруванні природно-правових вимог. З огляду на це природне право трактують як сукупність об'єктивних соціальних цінностей і потреб людського буття (волю, рівність, справедливість тощо), а також універсальних норм і принципів, що містяться у фундаменті всіх правових систем світової цивілізації [1, с. 175].

Слід зупинитись на визначенні принципу рівності всудовому процесі, які надають окремі науковці. Так, на думку О. М. Пасенюка, «принцип рівності громадян перед законом дістає вияв у тому, що не може бути жодних привілеїв чи обмежень за ознаками раси, політичних, релігійних переконань, соціального походження та іншими обставинами. Всі громадяни мають рівні права і обов'язки в сфері адміністративно-правових відносин: право на державну службу, на освіту, обов'язок відповідати за адміністративні правопорушення» [2, с. 109]. У свою чергу, на думку науковця, «зміст принципу рівності учасників процесу перед законом і судом визначає відсутність будь-яких обмежень та надання переваг зі сторони суду до учасників процесу щодо реалізації їх матеріальних та процесуальних прав, а також застосування законів щодо правовідносин, учасниками яких вони є» [2, с. 109]. Варто погодитися з висновком про те, що «якщо принцип справедливості – це відповідність одних дій іншим, належна оцінка публічно-правовому спору, то принцип рівності – це однакова можливість усіх учасників публічно-правового спору реалізовувати свої особисті процесуальні інтереси» [3, с. 150].

На думку Р. Куйбіди та В. Шишкіна, мета принципу рівності – не допустити несправедливої дискримінації, забезпечивши однакове ставлення до осіб, які перебувають в однаковій ситуації де-факто чи де-юре, коли йдеться про реалізацію певного дискреційного повноваження. Якщо різниця в ставленні ґрунтується на правомірних підставах, які об'єктивно можуть її виправдовувати з точки зору мети, тоді це не становить порушення принципу рівності перед законом. Несправедлива дискримінація наявна лише тоді, якщо різниця в ставленні не має розумного виправдання з точки зору мети та передбачуваних наслідків відповідного заходу. Цей принцип не виключає можливості

зміни адміністративним органом влади способу своєї діяльності з огляду на загальні інтереси або внаслідок визнання попередньої практики незаконною або неприйнятною [4, с. 445–446].

У Науково-практичному коментарі Кодексу адміністративного судочинства України відзначається, що важливого значення в адміністративній процедурі набуває принцип рівності учасників адміністративної процедури перед законом. Цей принцип спрямовано на вирівнювання становища приватної особи у відносинах із публічною адміністрацією, адже при чіткому визначенні прав та обов'язків приватної особи та адміністративного органу в адміністративній процедурі обидва суб'єкти «зв'язані» законом. Принцип рівності перед законом означає також рівність різних приватних осіб перед законом, оскільки однакові адміністративні справи повинні і вирішуватися однаково [3, с. 150].

Зміст принципу правової рівності виявляється насамперед у рівності прав і свобод; рівності юридичних властивостей, у рамках яких суб'єкти права здійснюють свою діяльність, а також рівності перед законом та судом. Правова рівність громадян є розвитком принципу справедливості та однією з характерних рис демократії. Тут варто погодитися з висновком про те, що принцип абстрактної, формальної рівності суб'єктів, які є учасниками певного кола відносин, фактично відмінними між собою, є основним принципом будь-якого права, що виражає його специфіку на відміну від усіх інших видів соціальних норм і типів соціальної регуляції [5, с. 22].

Принцип правової рівності знайшов своє відображення в декількох статтях Конституції України. Так, ст. 24 Конституції України визначає рівність конституційних прав та свобод громадян незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками. Рівність громадян перед законом і судом закріплена в ст. 129 Конституції України в якій зазначено, що однією з основних засад судочинства в Україні є рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом, незалежно від їх походження, соціального та майнового стану, расової та іншої приналежності, статі, освіти, мови, ставлення до релігії та інших обставин. На розвиток цього принципу і відповідно до нього сторонам у процесі надані рівні процесуальні права. Тобто обидва принципи – і принцип рівності перед законом і судом, і принцип рівноправності

сторін – органічно пов'язані та взаємообумовлені між собою.

Крім того, принцип рівності учасників процесу перед законом і судом закріплено у ст. 9 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», у якій зазначено, що правосуддя в Україні здійснюється на засадах рівності всіх учасників судового процесу перед законом незалежно від статі, раси, кольору шкіри, мови, політичних, релігійних та інших переконань, національного чи соціального походження, майнового стану, роду і характеру занять, місця проживання та інших обставин.

Згідно зі ст. 10 КАС правосуддя в адміністративних справах здійснюється на засадах рівності перед законом і судом усіх громадян незалежно від їх походження, соціального і майнового становища, расової і національної належності, статі, освіти, мови, ставлення до релігії, роду і характеру занять, місця проживання та інших обставин. Повнота судової влади закріплена в Конституції України, яка проголосила право громадян на судовий захист як основне право громадянина, що відповідає міжнародно-правовим стандартам. У ст. 14 Міжнародного пакту про громадянські й політичні права передбачено, що кожний громадянин при розгляді будь-якого кримінального обвинувачення, пред'явленого йому, чи при визначенні його прав та обов'язків у будь-якому цивільному процесі має право на справедливий та публічний розгляд справи компетентним, незалежним безстороннім судом, створеним на основі закону.

З метою забезпечення рівності процесуальних прав учасників процесу та надання можливості іншим особами, які беруть участь у справі, реалізувати свої права, передбачені ст. 49 КАС України, ч. 3 ст. 49 встановлює обов'язок суду апеляційної інстанції за клопотанням цих осіб надати їм час, достатній для вивчення змінених апеляційних вимог і подання заперечення на апеляційну скаргу.

Хоча учасники адміністративного процесу і користуються різними правами та обов'язками, але усі вони без винятку у межах дозволеної поведінки можуть вільно ними розпоряджатись відповідно до тієї процесуальної мети, задля якої і вступили чи були залучені до адміністративного процесу. Наприклад, застосування принципу рівності учасників адміністративного процесу перед законом і судом має деякі особливості, які полягають в активній ролі суду в розгляді справ. Активна роль суду при розгляді адміністративних справ зумовлена

публічно-правовим характером справ адміністративної юрисдикції і спрямована на забезпечення балансу можливостей осіб, які беруть участь у справі, та принципу рівності учасників процесу перед законом і судом. Саме щоб компенсувати нерівні вихідні можливості, що є у матеріальних правовідносинах, та забезпечити сторонам рівні можливості в суді на суб'єктів владних повноважень покладено деякі додаткові обов'язки, наприклад: обов'язок доводити правомірність своїх рішень, дій чи бездіяльності в адміністративних справах про протиправність цих рішень, дій чи бездіяльність; обов'язок подати суду всі наявні у суб'єкта владних повноважень документи та матеріали, які можуть бути використані як докази у справі (частини 2 і 4 ст. 71 КАС). Так само виходячи з вини суб'єкта владних повноважень у тому, що він не зміг запобігти виникненню спору, встановлено, що суб'єкт владних повноважень не може претендувати на компенсацію здійснених ним судових витрат, навіть якщо виграє справу. Виняток становлять лише судові витрати на доказування – витрати, пов'язані із залученням свідків та проведенням судових експертиз. Суб'єкту владних повноважень їх компенсує сторона, яка «програла» справу (ч. 2 ст. 94 КАС). В адміністративних справах, у яких позивачем є суб'єкт владних повноважень, а відповідачем – фізична чи юридична особа, судові витрати, які здійснив позивач, суд не стягує з відповідача за жодних умов (ч. 4 ст. 94 КАС).

Крім того, ст. 88 КАС України надає право адміністративним судам звільняти будь-яку сторону адміністративного процесу від оплати судових витрат (повністю або частково) з урахуванням її скрутного матеріального становища. Тим самим реалізується принцип рівності усіх учасників адміністративного процесу перед законом і судом, відповідно до якого не може бути привілеїв чи обмежень прав за ознаками майнового стану.

Принцип рівності всіх громадян та організацій перед законом та судом є однією з найзагальніших умов сучасних правових систем. Закріплення цього принципу вважається неабияким здобутком суспільства, зумовленим об'єктивно існуючими імперативами цивілізації [6, с. 15–24]. Проте й досі виникають суперечності у сфері дотримання принципу рівності в сучасній правотворчій діяльності. Так, у внесених Н. Корпачовою, народними депутатами Ю. Мірошниченком та Е. Павленком проектах Закону України «Про внесення змін і доповнень до Цивільного процесуального кодексу

України» (№ 2892) та Закону України «Про внесення змін до Кодексу адміністративного судочинства України» (№ 2893) запропоновано надати Уповноваженому Верховної Ради України з прав людини права самостійного учасника процесу у цивільному та адміністративному судочинстві і додатково закріпити за омбудсменом право: надавати після судових дебатів правовий висновок у справі; оскаржувати судові рішення до Верховного Суду України за винятковими обставинами, перелік яких для Уповноваженого розширено порівняно з іншими особами, які беруть участь у справі; вносити подання Президентів України та до Верховної Ради України з приводу порушень конституційних прав і свобод громадян, виявлених під час розгляду судових справ. Але, за висновками Центру політико-правових реформ, положення цих законопроектів суперечать Конституції України, зокрема порушують принцип рівності учасників судового процесу, виходять за межі предмета регулювання процесуальних кодексів, не узгоджуються із Законом України «Про Уповноваженого Верховної

Ради України з прав людини», Рекомендацією Парламентської асамблеї Ради Європи «Інститут омбудсмена» № 1615 від 8 вересня 2003 р., а також звужують окремі процесуальні можливості Уповноваженого Верховної Ради України, надані йому чинною редакцією ЦПК та КАС [7].

Отже, принцип рівності усіх учасників адміністративного процесу має виключно процесуальну природу, позаяк він застосовується лише під час адміністративного процесу. З огляду на вищевикладене можна дійти таких **висновків** щодо правової природи принципу рівності усіх учасників адміністративного процесу: принцип рівності має на меті забезпечити збалансованість адміністративного процесу як змагальної форми під час адміністративного процесу між формально рівними процесуальними учасниками; принцип рівності є одним із виявів загальноправового принципу верховенства права, а саме такого його правового аспекту, як принципу правової певності, позаяк сторони в адміністративному процесі знають, якими процесуальними правами наділені усі учасники процесу.

Список використаної літератури

1. Філософія права : навч. посіб. / за заг. ред. О. Г. Данільяна. – К. : Юрінком Інтер, 2002. – 272 с.
2. Адміністративна юстиція України: проблеми теорії і практики. Настільна книга судді / за заг. ред. О. М. Пасенюка. – К. : Істина, 2007. – 608 с.
3. Кодекс адміністративного судочинства України (зі змінами і доповненнями станом на 30 серпня 2008 р.) : наук.-практ. комент. / [Комзюк А. Т., Коношльов В. В., Берлач А. І. та ін. ; за заг. ред. А. Т. Комзюка]. – К. : Юстиніан, 2008. – 700 с.
4. Основи адміністративного судочинства та адміністративного права : навч. посіб. / за заг. ред. Куйбіди Р. О., Шишкіна В. І. – К. : Старий світ, 2006. – 576 с.
5. Нерсисянц В. С. Права человека в истории политической и правовой мысли (от древности до Декларации 1789 г.) / В. С. Нерсисянц // Права человека в истории человечества и в современном мире. – М. : Политиздат, 1989. – С. 21–29.
6. Алексеев С. С. Право на пороге нового тысячелетия / С. С. Алексеев. – М. : Статут, 2000. – 126 с.
7. Коваль Л. Аналіз діяльності Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини / Л. Коваль. – Х. : Права людини, 2010. – 240 с.

Надійшла до редколегії 12.11.2010

БОНДАРЧУК С. А. ПРИНЦИП РАВЕНСТВА УЧАСТНИКОВ АДМИНИСТРАТИВНОГО ПРОЦЕССА

Уточнена сутність и значение принципа равенства участников административного процесса; охарактеризуются система нормативно-правовых актов, в которых закреплён данный принцип.

BONDARCHUK S. THE PRINCIPLE OF EQUALITY IN PARTICIPANTS IN ADMINISTRATIVE PROCEDURE

Essence and values of the principle of equality of participants in administrative procedure are specified; the system of normative and legal acts which it is envisaged in is characterized.